

KIMYO FANINI O`QITISHDA DIDAKTIK O`YINLI DARSLARNING TURLARI VA AHAMIYATI

Shonazarova Nargiza Ulug`bek qizi<sup>1</sup>, F.S.To`xtayev²

¹Navoiy davlat pedagogika instituti Kimyo ta`lim yo`nalishi talabasi

²Ilmiy rahbar: PhD, dots

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6369777>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 01-mart 2022

Ma`qullandi: 10-mart 2022

Chop etildi: 14-mart 2022

KALIT SO`ZLAR

didaktika, o`yin, dars, ro`l, ishchanlik, teatr, kompyuter, yamarka, formula.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kimyo fanini o`qitishda didaktik o`yinlar texnologiyalaridan foydalanish, o`quvchilarni darsga qatnashishini faollashtirish va jadallashtirishga asoslanganligi keltirilgan. Ular o`quvchiga ijobiy imkoniyatlarni ro`yobga chiqarish va rivojlantirishning amaliy yechimlarini aniqlash va amalga oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Didaktik o`yinlar o`quvchilarda tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, tatqiq qilish hisoblash, o`lchash, yasash, sinash, kuzatish, solishtirish, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, guruh yoki jamoa tarkibida ishlash odob-axloq o`rgatish, nutq o`stirish til o`rgatish, yangi bilimlar o`rgatish va boshqa faoliyat turlarini rivojlantirishga yo`rdam beradi.

So`ngi yillarda asosiy didaktik kategoriyalar sirasiga ta`limning didaktik tizimi va ta`lim texnologiyasi kabi tushunchalarni ham kiritish taklifi ilgari surilmoqda. Aynan o`quvchilarga bilim berishda yangi innovatsion texnologiyalardan foydalanib darslarni olib borish yaxshi natija beradi. Didaktik konsepsiyalarni umumlashtirib quyidagi guruhlarga ajraladi.

1. An'anaviy;
2. Progressiv;
3. Zamonaviy;

Ushbu darslarda o`quvchilarning bilim olish jarayoni o`yin faoliyati orqali uyg`unlashtiriladi. Shu sababli o`quvchilarning ta`lim olish faoliyati o`yin faoliyati bilan uyg`unlashgan darslar, didaktik o`yinli darslar deb ataladi. Dars

jarayonida o`yin faoliyati orqali quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

- o`yin faoliyati orqali shaxsning o`qishga va mehnatga bo`lgan qiziqishi ortadi.

- o`yin davomida shaxsning muloqatga kirishishi ya`ni komunativ – muloqa madaniyatini egallash uchun yordam beriladi.

- shaxsning o`z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o`zligini namoyon etishiga imkon yaratiladi.

- hayotda va o`yin jarayonida yuz beradigan turli qiyinchiliklarni yengish va mo`ljalni to`g`ri olish ko`nikmalarni tarkib topishiga yordam beradi.

- o`yin jarayonida ijtimoy normalarga mos xulq – atvorni egallash, kamchiliklarga barham berish imkoniyati yaratiladi.

- shaxsning ijobiy fazilatlarini shakllantirishga zamin tayyorlaydi.

- insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlar tizimi ayniqsa ijtimoiy, manaviy – madaniy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishga e'tibor qaratiladi.

- o'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqat madaniyatini rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari intellektual va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtirokchilarda aqliy – jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy tadbirkorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bularning orasida didaktik o'yinlar ta'lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirish imkoniyatini oshirib borishi bilan alohida o'ringa ega. Quyida kimyo darslarida didaktik o'yinlar qo'llash haqida fikr yuritamiz.

Ishchanlik o'yin darsi – dars mavzusi bo'yicha masalalarni hal etish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirok etishini ta'minlash orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish mashqi. Kimyoda 7-sinifda Suvning tarkibi va xossalari mavzusida o'quvchilarni 3ta kichik guruhlariga bo'lib har bir guruhga savollar beriladi.

1. Suv qanday foydalanamiz;
2. Suvdan qanday foydalanamiz;
3. Suvning tarkibi qanday;

Ro'lli o'yin darsi – dars mavzusi bo'yicha masalalarni o'rganishda o'quvchilarga oldindan ma'lum ro'llarni taqsimlash va dars jarayonida shu rolni bajarishlarini tashkil etish asosida bilimlarni mustahkamlash darsi. Masalan; 7-sinifda birikmalardagi elementlar atomlarining valentligi mavzusida o'quvchilarga element belgilari berilib ularni valentlik asosida birikishi ko'rsatiladi.

H₂O   H-O-H

N₂O   N-O-N

Teatrlashtirilgan dars – dars mavzusi bilan bog'liq sahna ko'rinishlari tashkil etish orqali dars mavzusi bo'yicha chuqur, aniq ma'lumotlar berish darsi. 8-sinf – Elektrolitlar va elektrolitmaslar ||mavzusiga sahna ko'rinishi tayyorlash mumkin.

Kompyuter darsi – tegishli o'quv fani bo'yicha dars mavzusiga doir kompyuter materiallari (multimedia, virtual o'quv kursi va shu kabilar) asosida o'tiladigan dars.

Kim oshdi savdosi darsi – o'quv fani ayrim bo'limi bo'yicha bilimlarni har bir o'quvchi qanchalik ko'p bilishini namoyish etish darsi. Bunda o'quvchilarga savollarni berib to'g'ri javoblarni yutib olishini tashkil qilinadi.

Yamarka darsi – dars mavzusini bo'laklar bo'yicha oldindan o'zlashtirish o'quvchilarning o'zaro muloqat asosida sinfga qiziqarli tushuntirish orqali o'tiladigan dars.

Formulalar darsi – o'quvchilarning formulalarni puxta o'zlashtirishlari bo'yicha turli o'yinlar shaklidagi mashqlar o'tkazish darsi. Bunda o'quvchilarga reaksiya tenglamalari yozilgan varaqlar beriladi va ularga mos sherikni topish aytiladi, natijada o'quvchi bilimini tekshirish mumkin.

O'yin darsi – dars mavzusiga mos o'yin orqali o'quvchilarning o'zlashtirishlarini tashkil etish darsi.

Yuqoridagi fikrlar asosida kimyo fanidan didaktik o'yinlar ishlab chiqish va imkon qadar kompyuter o'yinlari tarzida yaratib, dars jarayonida foydalanish o'quvchilarning qiziqishini orttiradi. Kimyo fanidan yaratilgan o'yin dasturlari o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini

shakllantirishga, ijodiy fikrlashga, mustaqil ishlash va bilim boyligini oshirishga xizmat qiladi. Kimyo fanida kompyuter o'yinlarini ishlab chiqish texnologiyalari quyidagi bosqichda amalga oshiriladi.

1. O'quvchilarni o'zlashtirishida murakkab bo'lgan mavzu tanlab olinadi.

2. O'yinning maqsadi va sharti tanlab olinadi.

3. Ta'limiy maqsad - o'yin davomida o'quvchi mavzuning mohiyatini to'liq tushunib oladi.

4. Tarbiyaviy maqsad-o'quvchilarda kuzatuvchanlik, ziyraklik, ogohlik, topqirlik va estetik did kabi fazilatlarni tarbiyalaydi.

5. Rivojlantiruvchi maqsad-o'quvchilarning fazoviy tasovvur qilish, mantiqiy fikrlashva ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

6. Tanlangan mavzu bo'yicha o'quvchini o'ylashga va fikr yuritishga majbur qiladigan, eng asosiysi, o'yinni o'ynashga ehtiyoj sezdiradigan qiziqarli dizayn va g'oya yaratiladi.

7. O'yinning tuzilishi va o'ynash bosqichlari ishlab chiqiladi.

8. O'yin metodi asosida o'quvchilarning tanlangan mavzu bo'yicha bilm ko'nikmalarini shakllanishini ta'minlovchi pedagogik talablar aniqlanadi. O'quvchining boshlang'ich bilmini va o'zlashtirilishini nazorat qiluvchi masalalar tizimi ishlab chiqiladi.

9. O'yin metodining samaradorligini aniqlovchi nazorat va kompleks topshiriqlar tizimi ishlab chiqiladi. Shaxsni ta'sir ko'rsatishning jamoaviy vositasida tarbiyalash - unda jamiyatga to'g'ri munosabatni tegishli faoliyat bilan qo'shilishining axloqiy - estetik normalar haqidagi, ularga ongli yondashish to'g'risidagi tushunchalarni

tarkib toptirishni bildiradi. Mustaqillik va faollikni, o'ziga xoslikni rivojlantirish esa ijtimoiy konstruktiv - ijodiy ishlarda o'zini yaqqol namoyon etishdir. "Individuallik" - tushunchasi shaxsning boshqa kishilardan farqlanadigan alohida va yagona xususiyatini o'z ichiga oladiki, bu xususiyat shaxsga jamiyatda o'ziga xoslik va takrorlanmaslik baxsh etadi, yani kishi - kishini eksploatatsiya qilmaydigan tizimda jamiyat va shaxs o'zaro qarama-qarshi bo'lmaydi. Har qanday individullikning betakrorligi jamiyatdan ajralib qolmaydi, balki jamiyatning uzviy bog'liqligi uning manfaatlarini va harakat qonuniyatlarini tushinishdadir. Jamiyatsiz shaxs bo'lmaydi, individullik bo'lmaydi, chunki kamolatning manbai jamiyatdadir. Shaxsning kamol topishida o'zining kuch g'ayrati, bevosita faoliyati juda katta rol o'ynaydi. Bizning tarbiya va talim tizimimiz har bir bolada iste'dod, faollik, onglilik va ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Avval xususiyatlarni hisobga olib, umumiylikni, keyin umumiyini hisobga olib, alohidalikni rivojlantirish kerak. Respublikamizda ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha izlanishda o'qitishning yangi shakllari asta - sekin mustahkam o'rin olmoqda. Bular gimnaziya, ixtisoslashtirilgan sinflardir. Lekin, ta'limning yangi shakllari asosan maktabning o'rta va yuqori bo'g'inlariga dahldordir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yuqoridagi fikrlar asosida kimyo fanidan didaktik o'yinlar ishlab chiqish va imkon qadar kompyuter o'yinlari tarzida yaratib, dars jarayonida foydalanish o'quvchilarning qiziqishini orttiradi. Kimyo fanidan yaratilgan o'yin dasturlari o'quvchilarda o'quv motivatsiyasini shakllantirishga, ijodiy fikrlashga, mustaqil ishlash va bilim boyligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ro`ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo`llanilishi. Metod.qo`ll. – T. Nizomiy nomli TDPU. 2013.
2. Fayzullayeva D.M., Ganiyeva M.A., Ne`matov I. Nazariy va amaliy o`quv mashg`ulotlarda o`qitish texnologiyalari to`plami. Met.qo`ll. O`rta maxsus, kasb-hunar ta`limida innovatsion ta`lim texnologiyalari seriyasidan. T. TDIU. 2013.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta`limda innovatsion texnologiyalar. Amaliy tavsiyalar. T. Iste`dod jamg`armasi. 2008.